

**İNSAN AQLARINIŃ UMUMİY
BEYANNAMESİ**

**UNIVERSAL DECLARATION OF
HUMAN RIGHTS**
(in Crimean Tatar)

**FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION** For Freedom.
Ukraine and Belarus

CRIMEAN TATAR
CTLRRC
RESOURCE CENTER

Mejlis
of the Crimean Tatar
People

İNSAN AQLARINIŇ UMUMİY BEYANNAMESİ

Foreword to the Crimean Tatar people

In 2019, Crimean Tatar Resource Center and Friedrich Naumann Foundation for Freedom in Ukraine and Belarus made another joint effort to bring the precarious human rights situation of the Crimean Tatars to the international agenda.

At the initiative of the Crimean Tatar Resource Center and with the support of the Friedrich Naumann Foundation for Freedom in Ukraine and Belarus, an expert group was formed, which translated to the Crimean Tatar language the Universal Declaration of Human Rights adopted and proclaimed by resolution 217 A (III) in the UN General Assembly on December 10, 1948.

The expert group included: Zera Bekirova, publicist, editor-in-chief of the Crimean Tatar newspaper “Yany Dunya”(New World) (2012-2018), Bekir Mamutov, PhD Candidate in Philology, publicist, editor-in-chief of the Crimean Tatar newspaper “Qirim” (Crimea), Tamila Seitiahiaieva, PhD Candidate in Philology, teacher of the Crimean Tatar language and literature at V.I. Vernadsky Taurida National University, and Borys Babin, Professor, PhD in Law, chief consultant at the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine, Zarema Bariieva, MA in English.

This translation and its publication are of a great political and legal importance in the face of constant oppression of the rights of the indigenous people of Ukraine in the temporarily occupied Crimea that are guaranteed by this Declaration.

This initiative is also very important in the context of the development of the Crimean Tatar language in the legal sphere. The translation of the document will make possible to rally people around the problem of studying the Crimean Tatar language and give an impetus to new scientific research.

With the translation to the Crimean Tatar language of the declaration we strive to strengthen the sense of vitality and preservation among the Crimean Tatars in such difficult times.

We hope very much that the Crimean Tatar text of the Universal Declaration of Human Rights will contribute to your fight for the rights of your people.

*Beata Apelt,
Head of the Friedrich Naumann Foundation
for Freedom in Ukraine and Belarus*

Qırımtatar halqına

Qırımtatar halqı aqlarınıñ kergin vaziyeti meselesini halqara kün tertibine kirsetmek maqsadında Qırımtatar Resurs Merkezi ve Ukraina ve Belorusiyede "Fridrih Naumannıñ Azatlıq için fondı" 2019 senesi daa bir müsterek arekette bulundılar.

Qırımtatar Resurs Merkeziniñ teşebbüsü ve Ukraina ve Belorusiyede "Fridrih Naumannıñ Azatlıq için fondı"nın qoltutuvında ekspert iş gruppası meydanğa ketirildi. Gruppa azaları Birleşken Milletler Baş Assambleyasınıñ 1948 senesi dekabr 10-da qabul etilgen 217-nci A (111) qararı İnsan aqlarınıñ umumiy beyannamesini Ukraina tamır halqınıñ tili — qırımtatar tiline tercime ettiler.

Ekspert gruppanıñ erkânına yazıcı, qırımtatar tilinde neşir etilgen "Yañı dünya" gazetasınıñ 2012-2018 senelerde baş muarriri olğan Zera Bekirova, filologiya ilimleri namzeti, "Qırım" qırımtatar gazetasınıñ baş muarriri Bekir Mamutov, filologiya ilimleri namzeti, V.I. Vernadskiy adına Tavriya Milliy Universiteti qırımtatar tili ve edebiyatı ocası Tamila Seitâğyayeva, adliye ilimleri doktorı, professor, Ukraina Yuqarı Radası Qanuncılıq institutınıñ ilmiy mesleatçısı Boris Babin, ingliz filologiyasınıñ magistri Zarema Bariyeva kirsetildi.

Vaqtınca işğal etilgen Qırımda Ukraina tamır halqınıñ işbu Beyanname kefaletlegen aqları devamlı bozulğanı şaraitte mezkür tercime ve onıñ uyğun açılması müim siyasiy ve uquqiy emiyetke maliktir.

Bu teşebbüs qırımtatar tiliniñ uquq saasında inkişafı esnasında da pek müimdir. Beyannamenin tercimesi insanları şü tilni öğrenüv probleması etrafında birleştirir ve bunıñ kibi de bu yönelişte yañı ilmiy araştırmalarğa siltem olur.

"Temel aqlarınıznı qorçalañız!" beyannamenin qırımtatarca tercimesi ile biz bu mürekkep devirde qırımtatarlar arasında milliy kimlikni qoruv duyğusını pekitmege tırışamız.

Ümüt etemiz ki, İnsan aqları umumiy beyannamesiniñ qırımtatar tilinde metini halqınıznıñ öz aqları için küreşine salmaqlı isse qoşar.

*Beata Apelt,
Ukraina ve Belorusiyede "Fridrih Naumannıñ Azatlıq
içün fondı"nın yolbaşçısı*

Foreword **from the organizers of the initiative**

The Universal Declaration of Human Rights is a document recommended for all UN member states, adopted at the third session of the UN General Assembly by resolution 217 A (III) (“International Covenant on Human Rights”) of December 10, 1948. The text of the Declaration is the first global definition of the rights that all people have. It consists of 30 articles and is part of the International Bill of Human Rights.

The Universal Declaration of Human Rights has a world record for the number of translations and is available in more than 500 languages, but so far there has not been an official translation into the Crimean Tatar language.

Today, we are the witnesses of the historic event, as for the first time, not only in the history of the Crimean Tatar people but also in world history, the text of the fundamental legal document, the Universal Declaration of Human Rights, was translated into the Crimean Tatar language.

This initiative was implemented in 2019 since according to UN Resolution 71/178 (A / RES / 71/178) this year marks the International Year of Indigenous Languages.

It is important for all people, especially the indigenous, to have an understanding and vision of the foundations of the world order, the foundations of human rights in their native language. And the registration in the UN of the Crimean Tatar translation is a demonstration of the subjectivity of the Crimean Tatar people and their commitment to the rule of law.

To translate the Declaration into the Crimean Tatar language, the Crimean Tatar Resource Center organized a working expert group of philologists, publicists, and lawyers. The expert group included: Zera Bekirova, publicist, editor-in-chief of the Crimean Tatar newspaper “Yany Dunya”(New World) (2012-2018), Bekir Mamutov, PhD Candidate in Philology, publicist, editor-in-chief of the Crimean Tatar newspaper “Qirim” (Crimea), Tamila Seitiahiaieva, PhD Candidate in Philology, teacher of the Crimean Tatar language and literature at V.I. Vernadsky Taurida National University, and Borys Babin, Professor, PhD in Law, chief consultant at the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine, Zarema Bariieva, MA in English.

This initiative is critical for the preservation and development of the Crimean Tatar language as it will unite people around the issue, and will stimulate new scientific research in this direction.

The translation of the Universal Declaration of Human Rights was carried out with the support of the Friedrich Naumann Foundation for Freedom in Ukraine and Belarus.

Eskender Bariiev,
Chairman of the Board of the Crimean Tatar Resource Center,
Member of Mejlis of the Crimean Tatar people,

Teşebbüs teşkilâtçılarının giriş sözü

Birleşken Milletler Teşkilâtının azası olğan bütün devletler için tevsiye etilgen İnsan aqlarının umumiy beyannamesi Birleşken Milletler Baş Assambleyasının 1948 senesi dekabr 10-da qabul etilgen 217-nci A (111) qararı ("İnsan aqları aqqında halqara muqavele) ile qabul etildi. 30 maddeden tertip etilgen ve İnsan aqları aqqında halqara aňlaşmanın qısmı olğan Beyannamenin metini cemi insan aqlarının bütün dünya miqyasında birinci tarifidir.

Tercimleri miqdarı boyunca misli olmağan ve 500-den ziyade tilde aňlaşılğan İnsan aqlarının umumiy beyannamesi bugünge qadar qırımtatar tiline resmen çevirilmegen edi.

Bugünde-bugün biz tarihiy bir vaqianın iştirakçileri olmaqtamız. Yalnız qırımtatar halqının tarihinde degil de, dünya tarihinde temel uquqiy vesiqe olğan İnsan aqlarının umumiy beyannamesi qırımtatar tiline tercime etildi.

Mezkür teşebbüs ile 2019 senesi yani BMT 71/178 (A/RES/71/178) Qararına muvafiq Tamır halqlar tillerinin yılında amelge keçirildi.

Er angi halq, ille deseñ asıl halq, için dünya tertibinin esaslarını, insan aqlarının esaslarını öz ana tilinde bilmek ve aňlamaq pek müimdir. Vesiqanın qırımtatarca tercimesinin BMTde cedvelge alınması qırımtatar halqının subyektligi ve onın uquq üstünligine mensüpliginiñ numayıdır.

Qırımtatar Resurs merkezi Beyannamenin qırımtatar tiline tercime etmek için tilşinas, yazıcı ve adliyecilerden ibaret ekspert iş grupasını teşkil etti. Ekspert grupanın erkânına yazıcı, qırımtatar tilinde neşir etilgen "Yañı dünya" gazetasının 2012-2018 seneleri baş muarriri olğan Zera Bekirova, filologiya ilimleri namzeti, "Qırım" qırımtatar gazetasının baş muarriri Bekir Mamutov, filologiya ilimleri namzeti, V.İ. Vernadskiy adına Tavriya Milliy Universiteti qırımtatar tili ve edebiyatı ocası Tamila Seitâğyayeva, adliye ilimleri doktorı, professor, Ukraina Yuqarı Radası Qanuncılıq institutunun ilmiy mesleatçısı Boris Babin, ingliz filologiyasınıñ magistri Zarema Bariyeva kirdiler.

İşbu teşebbüs qırımtatar tilinin saqlanıp qalması ve inkişafı için müim emiyetke malik olaraq, insanlarını şu tilni öğrenüv probleması etrafında birleştirir ve bunun kibi de bu yönelişte yañı ilmiy araştırmalarğa siltem olur.

İnsan aqları umumiy beyannamesinin tercimesi "Fridrih Naumannın Azatlıq için fondu"nın Ukrainadaki Vekilliginiñ qoltutuvı ile kerçekleştirildi.

*Eskender Bari,
Qırımtatar Resurs Merkezi İdaresinin reisi,
Qırımtatar Milliy Meclisinin azası*

İNSAN AQLARINIŇ UMUMİY BEYANNAMESİ

Birleşken Milletler Baş Assambleyasınıñ 1948 senesi dekabr 10-da kabul etilgen 217-nci A (111) qararı ile ilân olundu.

MUQADDEME

İnsan ailesiniñ cemi azalarına has olğan menlik duyğusu em de olarnıñ musaviy ve ayırılmaz aqlarınıñ tanılması adalet ve umumiy barışlıqlıqniñ temeli olğanını nazarağa alaraq; ve

insan aqlarına lâqaydlıq ve aqaret beşeriyetniñ vicdanını ğadaplandırğan vahşiy amellerge alıp kelgeni ve insanlarnıñ söz ve aqide serbestligine malik olacağı, qorqu ve muhtaclıqtan azat olacağı bir dünyanıñ yaratılması insanlarnıñ eñ büyük arzusu kibi beyan etilgenini nazarağa alaraq; ve

insannıñ istibdat ve basqığa qarşı eñ soñ çare olaraq baş kötermege mecbur qalmamasını temin etmek maqsadında insan aqlarınıñ uquq üstünlüğü ile qorulmasınıñ zarurlıǵını nazarağa alaraq; ve

milletler arasında dostluq munasebetleriniñ inkişafını desteklemekniñ zarur olğanını nazarağa alaraq; ve

Birleşken Milletler halqlarınıñ Nizamnamede insannıñ esas aqlarına, insan şahsınıñ degerligi ve qıymetine, erler ve qadınlarnıñ musaviyliğine olğan işançlarını tasdiqlaǵanları, içtimaiy teraqqiyat ve yaşayış şaraitleriniñ daa ziyade serbestlik müitinde yahşılaştırılmasına qoltutmağa qarar bergenlerini nazarağa alaraq; ve

aza devletler Birleşken Milletler Teşkilâtı ile işbirlikte bulunıp, insan aqlarına ve temelli üriyetlerine bütün dünyanıñ kerçekten de sayǵı köstermesi ve riayet etmesini teminlemek mecburiyetini alǵanlarını nazarağa alaraq; ve

bu aqlar ve üriyetler er kes tarafından aynı şekilde añlaşılması yuqarıda qayd etilgen mecburiyetniñ tolusinen yerine ketirilmesi için büyük emiyetke malik olğanını nazarağa alaraq,

Birleşken Milletlerniñ Baş Assambleyası

er kes ve cemiyetniñ er bir qurumu mezkür Beyannameni daima köz ögünde tutaraq, bu aqlarğa ve üriyetlerge, maarif ve tasil yolunen, terakqqiy milliy ve halqara tedbirler yolunen, olarnıñ em de Teşkilâtqa aza olğan devletlerniñ halqları, em de bu devletlerniñ idaresi altında olğan topraqlarda yaşaǵan milletler arasında bu aqlarnıñ dünyaca ve semereli şekilde tanılması ve tadbıq etilmesini teminlemege ğayret etmeleri için mezkür İnsan Aqlarınıñ Umumiy Beyannamesini ilân ete.

1-nci madde

Bütün insanlar serbestlik, menlik ve uquqlarda musaviy olup dünyaya keleler. Olar aqıl ve vicdan saibidirler ve biri-birilerinen qardaşçasına munasebette bulunmalıdırlar

2 -nci madde

1. Er kes ırqı, tösü, cınsı, tili, dini, siyasiy ve diger aqıdeleri, milliy ya da içtimaiy, bir de-bir tabaqağa mensüpliginden, serveti ve diger er angi alından qatıy nazar mezkür Beyannamede ilân etilgen teknil aqlar ve bütün serbestliklerge malik olmalıdır.

2. Bundan ğayrı mensüp olğan memleketniñ ya da hududniñ siyasiy, uquqiy ve halqara statusına, bu hududniñ mustaqil, özünü idare etmegen ve ya da mustaqilligi er angi bir şekilde sınırlanğan olup-olmamasından qatıy nazar insanğa nisbeten iç bir farq kösterilmemelidir.

3-nci madde

Er kes yaşamaq, serbestlik ve şahsiy havfsızlıq aqqına maliktir.

4-nci madde

İç bir kimse qullıq ya da esaret altında bulunmamalıdır; qullıq ve qul ticaretiniñ bütün çeşitleri yasaqtır.

5-nci madde

İç kimse iskence ve yahut zalımane, ve ya da onıñ degerligini aqsımlağan munasebet ve cezağa oğratılmamalıdır.

6-ncı madde

Er kes qayerde olsa olsun, kendisiniñ uquq subyekti olaraq qabul etilüv aqqına maliktir.

7-nci madde

Qanun qarşısında er kes birdir ve farqsız olaraq uquq tarafından musaviy qorçalanılmaq aqqına maliktir. Er kes, işbu Beyannameni

bozğan er türlü aqsımlav ve böyle aqsımlavını qızıştıruvdan qorçalanımaq musaviy aqqına maliktir.

8-nci madde

Er kes onıñ, anayasa ya da qanun teminlegen, esas aqları bozulğan taqdirde, selâhiyetli milliy mahkemeler tarafından bu aqları tiklenmek aqqına maliktir.

9-nci madde

İç kimse esassız yaqalanmaz, tutuvlanmaz yahut sürgün etilmez.

10-nci madde

Er kes, onıñ aqları ve borcunu belgilemek em de oña qarşı kösterilgen cinaiy qabaatlanuvnıñ delilligini tesbit etmek için, tolu musaviylik esasında, onıñ işi mustaqil ve bitaraf mahkeme tarafından aşkâr ve adaletli tarzda baqılmaq aqqına maliktir.

11-nci madde

1. Cinaiy suçı olmasında qabaatlanğan er kes, onıñ qabaatı qanuniy tertip ile, aşkâr mahkeme esnasında ve bütün qorçalav imkânları teminlengen alda belgilenmegence, qabaatsız, dep tanılmaq aqqına maliktir.

2. İç kimse, nasıldır areket esasında cinayet etkeni ya da areketsizligi için, olar yapılğan vaqıtta milliy yahut halqara uquq boyunca cinayet sayılmasa, mahküm etilmez. Yapılğan cinayetke kesilmek ihtimalı olğan ceza, o berilgen vaqıtqa köre, daa da qattı ola bilmez.

12-nci madde

Kimse, onıñ şahsiy ve aileviy ömürine, meskenine tiyilmemezlik, yazışmaq sırnına yahut onıñ namus ve itibarına esassız kirişmek, qast etmek areketlerine oğratıla bilmez. Er kes, böyle kirişmek yahut qastlardan qanun qorçalavı aqqına maliktir.

13-nci madde

1. Er kes, devlet çerçevesinde serbest yürümək və yaşağan yerini seçip almaq aqqına malikdir.
2. Er kes, er angi, şu cümleden, öz memleketini terk etmək və öz memleketine qayıtmaq aqqına malikdir.

14-nci madde

1. Er kes, taqipke oğrağanda başka memleketlerde sığınaq bulmaq və ondan faydalanmaq aqqına malikdir.
2. Bu aq, taqip asılında siyasiy olmağan cinayetke ya da Birleşken Milletlerniñ maqsadı ve mevamlarına zıt kelgen areketke esaslanğan taqdirde, işletile bilmez.

15-nci madde

1. Er kes vatandaşlıq aqqına malikdir.
2. Kimse öz vatandaşlığında yahut, vatandaşlığını deñiştirmek aqqında esassız marum etilmez.

16-nci madde

1. Çağına yetken erler ve qadınlar, ırq, milliy ya da diniy alâmetlerine baqmadan, evlenmek ve aile qurmaq aqqına malikler. Olar, evlenecekte, evli olğanda ve ayrılışqanda aynı aqlarını qullanmaqtalar.
2. Nikâh yalnız evlenecek eki tarafniñ da serbest ve tolusinen razılığy ile olabilir.
3. Aile cemiyetniñ tabiiy ve esas birlemidir em de cemiyet ve devlet tarafından qorçalanmaq aqqına malikdir.

17-nci madde

1. Er kes, şahsiy ve başqalarnen beraberlikteki mal-mülk saibi olmaq aqqına malikdir.
2. Kimse esassız alda öz mal-mülkünden marum etilmez.

18-nci madde

Er kes fikir, itiqat ve din serbestligi aqqına malik; bu aq – em şahsiy tarzda, em de başqalarnen beraberlikte, alem-aşkâre ya da hususiy alda, oquvda, ibadet etüvde ve diniy merasimlerini becergende – öz dinini yahut itiqatlarını deñiştirmek ve öz dinini yahut itiqatlarını izar etmek serbestligini içine almaqta.

19-nci madde

Er kes, tıñ qarışuvına oğramağan fikirlər ve olarnı serbest ifade etmek aqqına malik; bu aq, öz itiqatlarına riayet etmek serbestliginden ve istegen vastalarnen em de, sınırlardan qatıy nazar, malümat ve ğayelərni qıdırmaq, almaq ve darqatmaq serbestliginden ibarettir.

20-nci madde

1. Er kes tıñ toplaşuvlar ve birleşmeler serbestligi aqqına maliktir.
2. Kimse, qaysı bir birleşmege kirmek için mecbur etilmez.

21-nci madde

1. Er kes bivasta ya da serbest saylanğan vekiller vastasinen öz memleketiniñ idaresinde iştirak etmek aqqına maliktir.
2. Er kes öz memleketiniñ devlet qurumlarımla musaviy iştirak etmek aqqına maliktir.
3. Halq iradesi ükümet akimiyetiniñ temeli olmalıdır; bu irade gizli ya da başqa böyle serbest saylav usulları vastasinen umumiy ve musaviy saylav aqqı ile ötkerilgen devriy ve açıq saylavlarda öz ifadesini tapmalıdır.

22-nci madde

Er kes, cemiyyetniñ azası olaraq, içtimaiy qorçalav aqqına maliktir; degerligi ve şahsiyyetiniñ serbest inkişaf etmesi için zarur olğan iqtisadiy, içtimaiy ve medeniy saalardaki aqlarınıñ milliy ğayret ve halqara işbirlik vastasinen ve er devletniñ resursları ve quruluşına köre teminlev aqqına maliktir.

23-nci madde

1. Er kes çalışmaq, işini serbest seçmek, adaletli, oñaytlı iş şaraitlerine malik olmaq ve işsizlikten qorçalanmaq aqqına maliktir.

2. Er kes, iç bir aqsımlavsız, musaviy emegi için musaviy maaş almaq aqqına maliktir.

3. Er çalışqan insan, özü ve qorantası için insanğa munasip yaşayış teminlegen adaletli ve lâyıq odev, lâzim olğanda, başqa qoşulğan içtimaiy teminat vastalarını kullanmaq aqqına maliktir.

4. Er kes zenaat birliklerini meydanğa ketirmek ve öz menfaatını qorçalamaq için zenaat birliklerine qoşulmaq aqqına maliktir.

24-nci madde

Er kes raatlanmaq, eglenmek, şu cümleden iş saatleriniñ aqılane sınırlanması ve ödenilgen devriy tatil aqqına maliktir.

25-nci madde

1. Er kes özü ve qorantasınıñ sağılığı ve abadanlığı için ğıda, urba, mesken, tibbiy baqım ve kerekli içtimaiy hizmetlerine saip olmaq aqqına maliktir. Er kes işsizlik, hastalıq, saqatlıq, tullıq, qartlıq ya da oña bağılı olmağan şartlardan asıl olğan fuqarelik allarında qorçalanuv aqqına maliktir.

2. Analıq ve balalıq ayrıca qayğıruv ve yardım aqqını bere. Epsi balalar, nikâh ile ya da nikâhsız dünyağa kelgenler, aynı içtimaiy qoruvğa maliktirler.

26-nci madde

1. Er kes tasıl aluv aqqına maliktir. İç olmağanda, başlanğıç ve umumiy tasıl bedava olmalıdır. Başlanğıç tasıl mecburiy olmalıdır. Tehnikiy ve zenaat tasilden er kes faydalanmalıdır, er kim elde etken neticelerine köre musaviy şekilde aliy tasıl alabilir.

2. Tasıl insan şahsınıñ tolu inkişafına, aqları ve esas serbestliklerine

sayğı arttırıvğa dođrultılmalıdır. Tasil halqlar, ırq ve diniy taqımlar arasında özara añlaşuv, sabır ve dostluqqa, ve Milletler Birleşmesiniñ tıncılıq saqlamaq faaliyetine qoltutmaq kerek.

3. Ana-babalarınñ öz balalarına tasil çeşitini saylavda üstün olmaq aqqı bar.

27-nci madde

1. Er kes cemiynetniñ medeniy ömürine serbest qatılmaq, sanattan zevqlanmaq, ilmiy teraqqiyatta iştirak etmek ve bundan faydalanmaq aqqına maliktir.

2. Er kes ilmiy, edebiy ya da bediiy eserleriniñ müellifi olaraq, ahlâqiy ve maddiy menfaatı qorçalanması aqqına maliktir.

28-nci madde

Er kes, bu Beyannamede ifade etilgen aqlar ve üriyetler tolusinen ömürge keçirilgende, cemaat ve halqara tertip aqqına maliktir.

29-nci madde

1. Er kes yalnız, onıñ şahsiyeti serbest ve tolu inkişaf ola bilecek, cemiyet ögünde borcludır.

2. Öz aqları ve serbestliklerini ömürge keçirgende, er kes yalnız, qanun başqalarınıñ aqları ve serbestliklerini tanımaq ve ürmet etmek em de demokratik cemiyetteki ahlâq, cemaat tertibi ve umumiy eyialıqnıñ adaletli talaplarını qanaatlendirmesini teminlemek maqsadinen belgilegen sınırlanuvlarğa ođratıla.

3. Bu aqlar ve serbestlikler ömürge keçirilgende Milletler Birleşmesiniñ maqsatları ve printsiplerine zıt olması iç te mümkün degil.

30-nci madde

İşbu Beyannamedeki iç bir madde, nasıldır bir devlet, şahıslar taqımı ya

da ayrı şahısqa, yuqarıda kösterilgen er angi aqlar ve serbestliklerge zarar ketirilmesine doğrultılğan faaliyetke ya da areketke aq bere, dep izaa etilmez.

ИНСАН АКЪЛАРЫНЫНЪ УМУМИЙ БЕЯННАМЕСИ

Бирлешкен Миллетлер Баш Ассамблеясынынъ 1948 сенеси декабрь 10-да къабул этильген 217-нджи А (111) къарары иле илян олунды.

МУКЪАДДЕМЕ

Инсан аилесининъ джеми азаларына хас олгъан менлик дуйгъусы эм де оларнынъ мусавий ве айырылмаз акъларынынъ танылмасы адалет ве умумий барышыкълыкънынъ темели олгъаныны назаргъа аларакъ; ве инсан акъларына лякъайдлыкъ ве акъарет бешериетнинъ виджданыны гъадапландыргъан вахший амеллерге алып кельгени ве инсанларнынъ сёз ве акъиде сербестлигине малик оладжагъы, къоркъу ве мухтаджлыкътан азат оладжагъы бир дюнъянынъ яратылмасы инсанларнынъ энъ буюк арзусы киби беян этильгенини назаргъа аларакъ; ве

инсаннынъ истибдат ве баскъыгъа къаршы энъ сонъ чаре оларакъ баш котермеге меджбур къалмамасыны темин этмек макъсадында инсан акъларынынъ укъукъ устюнлиги иле къорулмасынынъ зарурлыгъыны назаргъа аларакъ; ве

миллетлер арасында достлукъ мунасебетлерининъ инкишафыны destekлемекнинъ зарур олгъаныны назаргъа аларакъ; ве

Бирлешкен Миллетлер халкъларынынъ Низамнамеде инсаннынъ эсас акъларына, инсан шахсынынъ дегерлиги ве къыйметине, эрлер ве къадынларнынъ мусавийлигине олгъан ишанчларыны тасдикълагъанлары, ичтимаий тераккъыят ве яшайыш шараитлерининъ даа зияде сербестлик муитинде яхшылаштырылмасына къолтутмагъа къарар бергенлерини назаргъа аларакъ; ве

аза девлетлер Бирлешкен Миллетлер Тешкиляты иле ишбирликте булунып, инсан акъларына ве темелли уриетлерине бутюн дюнъянынъ керчектен де сайгъы косътермеси ве риает этмесини теминлемек меджбуриетини алгъанларыны назаргъа аларакъ; ве

бу акълар ве уриетлер эр кес тарафындан айны шекильде анълашылмасы юкъарыда къайд этильген меджбуриетнинъ толусынен ерине кетирильмеси ичюн буюк эмиетке малик олгъаныны назаргъа аларакъ,

Бирлешкен Миллетлернинъ Баш Ассамблеясы

эр кес ве джемиетнинъ эр бир къурумы мезкюр Беяннамени даима козь огюнде тутаракъ, бу акъларгъа ве уриетлерге, маариф ве тасиль ёлунен, тераккъкъый миллий ве халкъара тедебирлер ёлунен, оларнынъ эм де Тешкилятка аза олгъан девлетлернинъ халкълары, эм де бу девлетлернинъ идареси алтында олгъан топракъларда яшагъан миллетлер арасында бу акъларнынъ дюнъяджа ве семерели шекильде танылмасы ве тадбикъ этильмесини теминлемеге гъайрет этмелери ичюн мезкюр Инсан Акъларынынъ Умумий Беяннамесини илян эте.

1-нджи мадде

Бутюн инсанлар сербестлик, менлик ве укъукъларда мусавий олып дюньягъа келелер. Олар акъыл ве видждан саибидирлер ве бири-бирилеринен къардашчасына мунасебетте булунмалыдырлар

2 -нджи мадде

1. Эр кес ыркъы, тюзю, джынсы, тили, дини, сиясий ве дигер акъиделери, миллий я да ичтимаий, бир де-бир табакъагъа менсюплигинден, сервети ве дигер эр анги алындан къатий назар мезкюр Беяннамеде илян этильген текмиль акълар ве бутюн сербестликлерге малик олмалыдыр.

2. Бундан гъайры менсюп олгъан мемлекетнинъ я да худуднынъ сиясий, укъукъий ве халкъара статусына, бу худуднынъ мустакъиль, озюни идаре этмеген ве я да мустакъиллиги эр анги бир шекильде сынъырлангъан олып-олмамасындан къатий назар инсангъа нисбетен ич бир фаркъ косьтерильмемелидир.

3-нджи мадде

Эр кес яшамакъ, сербестлик ве шахсий хавфсызлыкъ акъкъына маликтир.

4-нджи мадде

Ич бир кимсе къуллыкъ я да эсарет алтында булунмамалыдыр; къуллыкъ ве къул тиджаретининъ бутюн чешитлери ясакътыр.

5-нджи мадде

Ич кимсе искендже ве яхут залымане, ве я да онынъ дегерлигини акъсымлагъан мунасебет ве джезагъа огъратылмамалыдыр.

6-нджы мадде

Эр кес къаерде олса олсун, кендисининъ укъукъ субъекти оларакъ къабул этилюв акъкъына маликтир.

7-нджи мадде

Къанун къаршысында эр кес бирдир ве фаркъсыз оларакъ укъукъ тарафындан мусавий къорчаланылмакъ акъкъына маликтир. Эр кес, ишбу Беяннамени бозгъан эр тюрлю акъсымлав ве бойле акъсымлавны къызыштырувдан къорчаланылмакъ мусавий акъкъына маликтир.

8-нджи мадде

Эр кес онынъ, анаяса я да къанун теминлеген, эсас акълары бозулгъан такъдирде, селяхиетли миллий махкемелер тарафындан бу акълары тикленмек акъкъына маликтир.

9-нджы мадде

Ич кимсе эсассыз якъаланмаз, тутувланмаз яхут сюрдюн этильмез.

10-нджы мадде

Эр кес, онынъ акълары ве борджуны бельгилемек эм де онъа къаршы косьтерильген джинаий къабаатланувнынъ делиллигини тесбит этмек ичюн, толу мусавийлик эсасында, онынъ иши мустакъиль ве битараф махкеме тарафындан ашкяр ве адалетли тарзда бакъылмакъ акъкъына маликтир.

11-нджи мадде

1. Джинаий сучы олмасында къабаатлангъан эр кес, онынъ къабааты къануний тертип иле, ашкяр махкеме энасында ве бутюн къорчалав имкянлары теминленген алда бельгиленмегендже, къабаатсыз, деп танылмакъ акъкъына маликтир.

2. Ич кимсе, насылдыр арекет эсасында джинает эткени я да арекетсизлиги ичюн, олар япылгъан вакъытта миллий яхут халкъара укъукъ боюнджа джинает сайылмаса, махкюм этильмез. Япылгъан джинаетке кесильмек ихтималы олгъан джеза, о берильген вакъыткъа коре, даа да къатты ола бильмез.

12-нджи мадде

Кимсе, онынъ шахсий ве аилевий омюрине, мескенине тийильмемезлик, язышмакъ сырына яхут онынъ намус ве итибарына эсассыз киришмек, къаст этмек арекетлерине огъратыла бильмез. Эр кес, бойле киришмек яхут къастлардан къанун къорчалавы акъкъына маликтир.

13-нджи мадде

1. Эр кес, девлет черчивесинде сербест юрьмек ве яшагъан ерини сечип алмакъ акъкъына маликтир.

2. Эр кес, эр анги, шу джумледен, озь мемлекетини терк этмек ве озь мемлекетине къайтмакъ акъкъына маликтир.

14-нджи мадде

1. Эр кес, такъипке огърагъанда башка мемлекетлерде сыгъынакъ булмакъ ве ондан файдаланмакъ акъкъына маликтир.

2. Бу акъ, такъип асылында сиясий олмагъан джинаетке я да Бирлешкен Миллетлернинъ макъсады ве мевамларына зыт кельген арекетке эсаслангъан такъдирде, ишлетиле бильмез.

15-нджи мадде

1. Эр кес ватандашлыкъ акъкъына маликтир.

2. Кимсе озь ватандашлыгъындан яхут, ватандашлыгъыны денъиштирмек акъкъындан эсассыз марум этильмез.

16-нджи мадде

1. Чагъына еткен эрлер ве къадынлар, ыркъ, миллий я да диний аляметлерине бакъмадан, эвленмек ве аиле къурмакъ акъкъына маликлер. Олар, эвленеджекте, эвли олгъанда ве айрылышкъанда айны акъларны къуullanмакъталар.

2. Никях ялынъыз эвленеджек эки тарафнынъ да сербест ве толусынен разылыгъы иле олабилер.

3. Аиле джемиетнинъ табиий ве эсас бирлемидир эм де джемиет ве девлет тарафындан къорчаланмакъ акъкъына маликтир.

17-нджи мадде

1. Эр кес, шахсий ве башкъаларнен бераберликтеки мал-мульк саиби олмакъ акъкъына маликтир.

2. Кимсе эсассыз алда озь мал-мулькюнден марум этильмез.

18-нджи мадде

Эр кес фикир, итикъат ве дин сербестлиги акъкъына малик; бу акъ – эм шахсий тарзда, эм де башкъаларнен бераберликте, алем-ашкъаре я да хусусий алда, окъувда, ибадет этювде ве диний мерасимлерни беджергенде – озь динини яхут итикъатларыны денъиштирмек ве озь динини яхут итикъатларны изар этмек сербестлигини ичине алмакъта.

19-нджи мадде

Эр кес, тыш къарышувына огърамагъан фикирлер ве оларны сербест ифаде этмек акъкъына малик; бу акъ, озь итикъатларына риаат этмек сербестлигинден ве истеген васталарнен эм де, сынъырлардан къатий назар, малюмат ве гъаелерни къыдырмакъ, алмакъ ве даркъатмакъ сербестлигинден ибареттир.

20-нджи мадде

1. Эр кес тынч топлашувлар ве бирлешмелер сербестлиги акъкъына маликтир.

2. Кимсе, къайсы бир бирлешмеге кирмек ичюн меджбур этильмез.

21-нджи мадде

1. Эр кес биваста я да сербест сайлангъан векиллер вастасынен озь мемлекетининъ идаресинде иштирак этмек акъкъына маликтир.

2. Эр кес озь мемлекетининъ девлет къурумларынла мусавий иштирак этмек акъкъына маликтир.

3. Халкъ ирадеси укюмет акимиятининъ темели олмалыдыр; бу ираде гизли я да башкъа бойле сербест сайлав усуллары вастасынен умумий ве мусавий сайлав акъкъы иле отъкерильген деврий ве ачыкъ сайлавларда озь ифадесини тапмалыдыр.

22-нджи мадде

Эр кес, джемиетнинъ азасы оларакъ, ичтимаий къорчалав акъкъына маликтир; дегерлиги ве шахсиетининъ сербест инкишаф этмеси ичюн зарур олгъан икътисадий, ичтимаий ве медений саалардаки акъларнынъ миллий гъайрет ве халкъара ишбирлик вастасынен ве эр девлетнинъ ресурслары ве къурулышына коре теминлев акъкъына маликтир.

23-нджи мадде

1. Эр кес чалышмакъ, ишини сербест сечмек, адалетли, онъайтлы иш шараитлерине малик олмакъ ве ишсизликтен къорчаланмакъ акъкъына маликтир.

2. Эр кес, ич бир акъсымлавсыз, мусавий эмеги ичюн мусавий мааш алмакъ акъкъына маликтир.

3. Эр чалышкъан инсан, озю ве къорантасы ичюн инсангъа мунасип яшайыш теминлеген адалетли ве ляйыкъ одев алмакъ, лязим олгъанда, башкъа къошулгъан ичтимаий теминат васталарыны къуланмакъ акъкъына маликтир.

4. Эр кес зенаат бирликлерини мейдангъа кетирмек ве озь менфаатыны къорчаламакъ ичюн зенаат бирликлерине къошулмакъ акъкъына маликтир.

24-нджи мадде

Эр кес раатланмакъ, эгленмек, шу джумледен иш саатлерининъ акъылане сынъырланмасы ве оденильген деврий татиль

акъкъына маликтир.

25-нджи мадде

1. Эр кес озю ве къорантасынынъ сагълыгъы ве абаданлыгъы ичюн гъыда, урба, мескен, тиббий бакъым ве керекли ичтимаий хызметлерине саип олмакъ акъкъына маликтир. Эр кес ишсизлик, хасталыкъ, сакъатлыкъ, туллыкъ, къартлыкъ я да онъа багълы олмагъан шартлардан асыл олгъан фукъарелик алларында къорчаланув акъкъына маликтир.

2. Аналыкъ ве балалыкъ айрыджа къайгъырув ве ярдым акъкъыны бере. Эпси балалар, никях иле я да никяхсыз дюнъягъа кельгенлер, айны ичтимаий къорувгъа маликтирлер.

26-нджы мадде

1. Эр кес тасиль алув акъкъына маликтир. Ич олмагъанда, башлангъыч ве умумий тасиль бедава олмалыдыр. Башлангъыч тасиль меджбурий олмалыдыр. Техникий ве зенаат тасильден эр кес файдаланмалыдыр, эр ким эльде эткен нетиджелерине коре мусавий шекильде алий тасиль алабилир.

2. Тасиль инсан шахсынынъ толу инкишафына, акълары ве эсас сербестликлерине сайгъы арттырувгъа догърултымалыдыр. Тасиль халкълар, ыркъ ве диний такъымлар арасында озъара анълашув, сабыр ве достлукъкъа, ве Миллетлер Бирлешмесининъ тынчлыкъ сакъламакъ фаалиетине къолтутмакъ керек.

3. Ана-бабаларнынъ озъ балаларына тасиль чешитини сайлавда устюн олмакъ акъкъы бар.

27-нджи мадде

1. Эр кес джемиетнинъ медений омюрине сербест къатылмакъ, санаттан зевкъланмакъ, ильмий теракъкъиятта иштирак этмек ве бундан файдаланмакъ акъкъына маликтир.

2. Эр кес ильмий, эдебий я да бедий эсерлерининъ муэллифи

оларакъ, ахлякый в маддий менфааты кърчаланмасы акъкъына маликтир.

28-нджи мадде

Эр кес, бу Баяннамеде ифаде этильген акълар ве уриетлер толусынен омюрге кечирильгенде, джемаа ве халкъара тертип акъкъына маликтир.

29-нджы мадде

1. Эр кес ялынъыз, онынъ шахсиети сербест ве толу инкишаф ола биледжек, джемиет огюнде борджлудыр.

2. Озь акълары ве сербестликлерини омюрге кечиргенде, эр кес ялынъыз, къанун башкъаларнынъ акълары ве сербестликлерини танымакъ ве урьмет этмек эм де демократик джемиеттеки ахлякъ, джемаа тертиби ве умумий эйиаллыкънынъ адалетли талапларыны къанаатлендирмесини теминлемек макъсадынен бельгилеген сынъырланувларгъа огъратыла.

3. Бу акъкълар ве сербестликлер омюрге кечирильгенде Миллетлер Бирлешмесининъ макъсатлары ве принциплерине зыт олмасы ич те мумкюн дегиль.

30-нджы мадде

Ишбу Баяннамедеки ич бир мадде, насылдыр бир девлет, шахыслар такъымы я да айры шахыскъа, юкъарыда косътерильген эр анги акълар ве сербестликлерге зарар кетирильмесине догърултылгъан фаалиетке я да арекетке акъ бере, деп изаа этильмез.

Глоссарий

Adaletli ve lâyıq ödev / адалетли ве ляйыкъ одев / справедлива та гідна винагорода / справедливое и достойное вознаграждение / just and favourable remuneration

Aileviy ömür / аилевий омюр / сімейне життя / семейная жизнь / family life

Alem-aşkâre / алем-ашкяре / публічно / публично / public

Aliy tasil / алий тасиль / вища освіта / высшее образование / high education

Analıq / аналыкъ / материнство / материнство / motherhood

Anayasa / Анаяса / Конституція / Конституция / Constitution

Aqıde, itiqat / акъиде, итикъат / переконання / убеждение / conscience

Aqlarnıñ semereli tiklenmesi / акъларнынъ семерели тикленмеси / ефективно відновлення прав / эффективное восстановление прав / effective remedy

Aqsımlav / акъсымлав / утиск / ущемление / infringement

Areket / арекет / діяння / деяние / act

Areketsizlik / арекетсизлик / бездіяльність / бездействиe / omission

Aşkâr mahkeme / ашкяр махкеме / гласний судовий розгляд / гласное судебное разбирательство / public trial

Balalıq / балалыкъ / дитинство / детство / childhood

Barışlıq / барышыкълыкъ / мир / мир / peace

Baş kotermek (isyanni qullanmaq) / баш котермек (исьянны къуланмакъ) / застосувати повстання / прибегнуть к восстанию / recourse to rebellion

Beşeriyet / бешерияет / людство / человечество / mankind

Birleşken Milletler (Teşkilâti) / Бирлешкен Миллетлер (Тешкиляты) / Організація Об'єднаних Націй / Организация Объединенных Наций / United Nations

Birleşmeler serbestligi / бирлешмелер сербестлиги / свобода об'єднанъ / свобода ассоциаций / freedom of association

Çağına yetken / чагъына еткен / повнолітній / совершеннолетний / adult

Cemaat tertip / джемаат тертип / громадський порядок /

общественный порядок / social order

Cemiyetniñ medeniy ömüri / джемиетнинъ медений омюри /
культурне життя спільноти / культурная жизнь сообщества /
cultural life of the community

Ceza / джеза / покарання / наказание / punishment

Ciddiy uquqbozuv / джиддий укьукьбозув / істотне
правопорушення / серьезное правонарушение / penal offence

Cinaiy qabaatlav / джинаий къабаатлав / кримінальне
обвинувачення / уголовное обвинение / criminal charge

Cinayet / джинает / злочин / преступление / crime

Demokratik cemiyet / демократик джемиет / демократичне
суспільство / демократическое общество / democratic society

Devlet hizmeti / девлет хызмети / публічна служба / публичная
служба / public service

Devriy ve açiq saylavlar / деврий ве ачыкъ сайлавлар / періодичні
та чесні вибори / периодические и честные выборы / periodic and
genuine elections

Din serbestligi / дин сербестлиги / свобода релігії / свобода
религии / freedom of religion

Emekke aq / эмекке акъ / право на працю / право на труд / right to
work

Esaret / эсарет / підневільний стан / неволя / servitude

Esassız / эсассыз / свавільний / произвольный, необоснованный /
arbitrary

Fikir serbestligi / фикир сербестлиги / свобода думки / свобода
мысли / freedom of thought

Gizli rey berüv / гизли рей берюв / таємне голосування / тайное
голосование / secret vote

Halqara tertip / халкъара тертип / міжнародний порядок /
международный порядок / international order

Halqara uquq / халкъара укьукь / міжнародне право /
международное право / international law

Hudud / худуд / територія / территория / territory

İçtimaiy qorçalanuv / ичтимаий къорчаланув / соціальна
захищеність / социальная защищенность / social security

İçtimaiy qorçalav aqqı / ичтимаий къорчалав акькъты / право на

соціальну захищеність / право на социальную защищенность / right to social security

İnsan ailesi / инсан аилеси / людська родина / человеческая семья / human family

İnsan aqları / инсан акълары / права людини / права человека / human rights

İskence / искендже / катування / пытки / tortures

İstibdat / истибдат / тиранія / тирания / tyranny

İtibar / итибар / репутація / репутация / reputation

İtiqat serbestligi / итикъат сербестлиги / свобода переконань / свобода убеждений / freedom of conscience

İzar etmek / изар этмек / проявляти / проявлять / manifest

Mahkeme / махкеме / правосуддя / правосудие / justice

Mal-mülk saipligine aq / мал-мульк саиплигине акъ / право на володіння майном / право владеть имуществом / right to own property

Menlik, degerlik / менлик, дегерлик / гідність / достоинство / dignity

Mevam / мевам / позиція / позиция, мнение / opinion

Muqaddeme / мукъаддеме / преамбула / преамбула / preamble

Mustaqil ve bitaraf mahkeme / мустакъиль ве битараф махкеме / незалежний та безсторонній суд / независимый и беспристрастный суд / independent and impartial tribunal

Mustaqilliq / мустакъиллик / суверенітет / суверенитет / sovereignty

Namus / намус / честь / честь / honour

Ömür seviyesine lâıyq olğan aq / омюр севиесине ляйыкъ олгъан акъ / право на життєвий рівень / право на жизненный уровень / right to a standard of living

Özüni idare etmegen hudud / озюни идаре этмеген худуд / несамоврядна територія / территория без самоуправления / non-self-governing territory

Qabaatsız, suçsız / къабаатсыз, сучсыз / невиновный / невинный / innocent

Qanun / къанун / закон / закон / law

Qanun ükümi / къанун укюми / верховенство права /

верховенство права / rule of law

Qanunni qorçalav aqqı / къанунны къорчалав акъкъы / право на захист закону / право на защиту закона / right to the protection of the law

Qast etüv / къаст этюв / посяганья / посягательство / encroachment

Qızıştıruv / къызыштырув / підбурювання / подстрекательство / incitement

Qorçalav / къорчалав / захист / защита / defence

Qullıq / къуллыкъ / рабство / рабство / slavery

Şahsiy mülkiyet, mal-mülk / шахсий мулькиет, мал-мульк / власність / собственность / property

Şahsiy ömür / шахсий омюр / приватне життя / личная жизнь / private life

Saylanğan temsilciler, vekiller / сайланған темсильджилер, векиллер / обрані представники / избранные представители / chosen representatives

Selâhiyetli milliy mahkeme / селяхиетли миллий махкеме / компетентний національний суд / компетентный национальный суд / competent national court

Serbest inkişav (ilerilüv) / сербест инкишаф (илерилюв) / вільний розвиток / свободное развитие / free development

Serbest yürüv / сербест юрюв / свобода пересування / свобода передвижения / freedom of movement

Serbestlik ve havfsızlıq aqqı / сербестлик ве хавфсызлыкъ акъкъы / право на свободу та безпеку / право на свободу и безопасность / right to liberty and security

Sığınaq / сыгынакъ / притулок / убежище / asylum

Söz serbestligi / сёз сербестлиги / свобода слова / свобода слова / freedom of expression

Sürgün / сюргюн / вигнання / изгнание / exile

Taqip / такъип / переслідування / преследование / persecution

Tasil almaq / тасиль алмакъ / право на освіту / право на образование / right to education

Tatıl, raatlanmaq aqqı / татиль, раатланмакъ акъкъы / право на відпочинок та дозвілля / право на отдых и досуг / right to rest and

leisure

Temelli urriyetler / темелли урриетлер / основні свободи / основные свободы / fundamental freedoms

Teraqqiyat / тераккъият / прогрес / прогресс / progress

Tesbit etmek / тесбит этмек / встановити / установить / establish

Tiiylmemezlik / тийильмемезлик / недоторканість / неприкосновенность / immunity

Tınc toplaşuvlar serbestligi / тынч топлашувлар сербестлиги / свобода мирних зібрань / свобода мирных собраний / freedom of peaceful assembly

Tolu musaviylik / толу мусавийлик / повна рівність / полное равенство / full equality

Tutuvlanuv / тутувланув / затримання / задержание / detention

Umumiy ve musaviy saylav aqqı / умумий ве мусавий сайлав акъкъы / загальне та рівне виборче право / всеобщее и равное избирательное право / universal and equal suffrage

Uquq subyektı olmaq / укъукъ субъекти олмакъ / правосуб'єктність / правосубъєктность / person before the law

Vatandaşlıq / ватандашлыкъ / громадянство / гражданство / nationality, citizenship

Yaqalanuv / якъаланув / арешт / арест / arrest

Yaşamaq aqqı / яшамакъ акъкъы / право на життя / право на жизнь / right to life

Yaşamaq serbestligi / яшамакъ сербестлиги / свобода проживання / свобода проживания / freedom of residence

Yazişuv sırı / язышув сыры / таємниця листування / тайна корреспонденции / correspondence privacy

Zenaat birligi / зенаат бирлиги / профспілка / профсоюз / trade union

Zulum / зулум / пригнічення / угнетение / oppression

Видавець: ГО "Кримськотатарський Ресурсний Центр"
01030, м. Київ, вул. Богдана Хмельницького, 51-Б
İNSAN AQLARINIŇ UMUMİY BEYANNAMESİ/
UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS (in Crimean Tatar)
Надруковано у друкарні ТОВ "СІТІ Київ Прінт"
04080, м. Київ, вул. Кирилівська, 86
Тираж: 500 прим.

